

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
BADANIA**

**ELEWACJE BUDYNKU WILLI
UL. KRÓLOWEJ KORONY POLSKIEJ 20
I DREWNIANA WERANDA
W SZCZECINIE**

**AUTOR TEKSTU I FOTOGRAFII
MGR MAŁGORZATA ZYZIK**

Małgorzata Zyzik

SZCZECIN 2022

**DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH, BADANIA KOLORYSTYKI
ELEWACJI**

OBIEKT - WILLA UL. KRÓLOWEJ KORONY POLSKIEJ 20 W SZCZECINIE

Autor - 2 faza Friedrich Mentz - 1895, 3 faza Rudolf Rieck- 1898

Czas powstania - 4 fazy rozbudowy od 1872 do 1927 r. zachowany wystrój i kształt obiektu z przełomu XIX/XX w.

Właściciel - gmina miasto Szczecin

Wykonawca prac - mgr Małgorzata Zyzik, dypl. UMK nr 542

Okres prowadzenia prac - lipiec 2022

I. Krótki opis obiektu

Willą wolno stojącą na działce przy zbiegu ulic Królowej Korony Polskiej i Wawrzyniaka. Budynek o bardzo zróżnicowanej formie, dwupoziomowy z mieszkalnym poddaszem i piwnicami, z wysokim dachem, przykrywającym osobno poszczególne bryły składowe budynku. Elewacja ceglana z detalem z różnych materiałów - drewna, zaprawy, betonu i gipsu. Bryła główna zwrócona na południe frontem do narożnika ul. Królowej Korony Polskiej. Dwuosiowa, z wejściem do klatki schodowej przy wschodniej krawędzi i półokrągłym wykuszem na parterze od zachodu. Na piętrze w obu osiach zdwojone prostokątne okienka z okapowymi daszkami krytymi dachówką. W szczycie potrójne okno prostokątne (środkowe większe). Powierzchnia elewacji z czerwonej cegły ze starannie kształtowaną, półokrągłą fugą; cegła i fugi malowane na biało. Szczyt ocieniony głębokim okapem wspartym na ozdobnych drewnianych wieszakach i łuku. W przyziemiu odsadzony cokół zakończony profilowanym gzymsem, między poziomami profilowany gzyms niżej i tynkowany prosty fryz wyżej. Nad drzwiami wąski gierowany profilowany gzyms, wokół okien w szczycie profilowane opaski w ościeżu, zakończone spływami ku parapetowi. Wykusz parteru w konstrukcji ryglowej z dekoracyjnie ukształtowanymi końcówkami krokwi i krawędziami belek nakryty jest trójspadowym daszkiem krytym dachówką, fachy dolnej części licowane szklwionymi kremowymi płytkami. Pod oknami piętra ozdobne wąskie nakładki z drewna połączone ze skrzynkami na kwiaty.

Elewacja zachodnia od strony ul. Wawrzyniaka składa się z dwóch części - głównego budynku od pld. i dobudowanej w 1898 r. części północnej. Część pld. dwupoziomowa trójosiowa - od pld. 2 osie, od pln. jedna szersza z dodatkowym poziomem poddasza w szczycie. W parterze okna prostokątne z gierowanym, profilowanym gzymsem, na 2 poziomie okna zamknięte łukiem, podkreślonym ułożeniem cegieł. W szczycie od pln. ocienionym szerokim okapem, zawieszonym na ozdobnych jak od południa drewnianych wspornikach i łuku, takie samo pojedyncze okno.

W części pln. elewacja dwupoziomowa, tynkowana z ozdobnym detalem. Na parterze 3 osie, w środkowej drzwi balkonowe z wyjściem do ogrodu po żeliwnych schodkach, powyżej nad profilowanym, gierowanym gzymsem na ozdobnych wspornikach w formie liści, prosty fryz jak od południa. Powyżej dwa zamknięte łukiem okna i dekoracja przedstawieniowa w szczycie - zegar słoneczny na wstędze podtrzymywanej przez smoka (salamandrę), nad którym dwa ustawione przy kolumnie antytetycznie delfiny, wplecione w wić roślinną.

Elewacja północna od strony dziedzińca budynku sąsiedniego dwupoziomowa, niesymetryczna, z pojedynczymi, prostokątnymi oknami na obu poziomach, tynkowana, ze śladami rytej dekoracji w postaci obwiedzionego klincami łuku.

Elewacja wschodnia od strony ul. Królowej Korony Polskiej trzyczęściowa - od pld. dwuosiowa, dwupoziomowa z dwoma prostokątnymi oknami w parterze i dwoma zdwojonymi na piętrze, zamkniętymi od góry łukiem. Pomiedzy poziomami profilowany gzyms. Nad oknami parteru gierowane wąskie profilowane gzymsy. Wokół wszystkich okien profilowane opaski w ościeżach. W części środkowej, 3 poziomowej taki jak od południa szczyt wsparty na ozdobnych belkach i łuku. Układ otworów nieuporządkowany. Na parterze małe wąskie prostokątne okienko i duże zamurowane w dolnej części. Od pñ. dostawiona prostopadle ryglowa weranda, nakryta płaskim dachem pulpitowym. Ponad profilowanym gzymsem, na piętrze w części środkowej dwa zamurowane okna z imitacją drewnianej rolety i 3 mniejsze otwory - dwa okna zamknięte łukiem i jedno okrągłe, w szczycie 1 okno zamknięte łukiem. Wokół wszystkich otworów w ościeżach profilowania. W części północnej dwupoziomowej i dwuosiowej w parterze po lewej wejście do piwnicy pod oknem i wejście do budynku - oba otwory prostokątne. Na 2 poziomie dwa prostokątne okna. W ścianie pld. tworzącej ryzalit pojedyncze prostokątne okno ponad dachem werandy. Na elewacji wsch. tej części widoczne wypusty pod detal - tynków brak.

Drewniana weranda o konstrukcji ryglowej w górnej części i w ścianie północnej. Posadowiona na wysokiej ceglanej podmurówce, zakończonej gzymsem (obecnie zabetonowany). Wejście w ścianie pld. po schodkach, przez dwuskrzydłowe prostokątne drzwi z przeszkloną częścią górną i trójkątnym naświetlem. Obok drzwi dwa pola wypełnione oknami o ozdobnym układzie szprosów - okna prostokątne, zamknięte trójkątnie. W ścianie wsch. dwa takie same okna. Pod oknami prostokątne farchy wypełnione czerwonymi cegłami. pomiędzy dachem a oknami farchy wypełnione deskowaniem. Dach jednospadowy, z lekkim spadkiem ku pñ., kryty papą, z dość szerokim okapem wspartym na ozdobnych wspornikach. W oknach przeszklenia przezroczyste i trawione we wzór roślinny i geometryczny.

Dachy budynków głównego i od zach. kryte czerwoną dachówką ceramiczną esówką, współczesną. Dach części pñ. kryty płaską blachą. Spadki szczytu części zach. kryte dachówką ceramiczną, rowkowaną karpiówką, szklwioną, w ciemno brunatnym kolorze. Takimi samymi dachówkami w kolorze ciemno zielonym kryte zadaszenia ozdobnych kominów.

Stolarka okienna prawie w całości nowa, współczesna lub wymieniona po wojnie. Oryginalna skrzynkowa zachowana w narożniku pld. -wsch. ze słupkiem w formie wąskiej półkolumnienki zakończonej korynką głowiczką. Drzwi wejściowe z oryginalnym półkolistym naświetlem z wachlarzowo ułożonymi szprosami, część dolna wtórna, ramowo-płycinowa, metalowa, malowana na niebiesko.

Wokół działki metalowe ogrodzenia z ozdobnych paneli z prętów zwieńczonych spiralami. Furta i brama wjazdowa dwuskrzydłowe, zakończone w szczytach kutymi liśćmi, zawieszane między betonowymi słupami z czapkami w formie daszków.

II . Historia budynku (na podstawie białej karty z zasobów ZWKZ)

1872 r - 1 projekt budynku z dwuspadowym dachem o małym spadku ukrytym za attyką - budynek nie zachowany

1892 - projekt rozbudowy i przebudowy - nie zrealizowany, z tego czasu zachowała się drewniana weranda

1895 - przebudowa wg projektu Friedricha Mentza - wprowadzono wysokie dachy z ozdobnymi szczytami

1897 - dobudowa skrzydła parterowego od pñ.-zach.

1898 - projekt szczytu dobudówki od pñ. - nie zrealizowany

1898 - nowy szczyt dobudowanej części od pñ.-zach.

- 1907 - wprowadzono łazienkę na parterze w budynku głównym
- 1908 - przebudowa wewnątrz wg projektu Reicha
- 1910 - podniesiono dach w części dobudowanej od płn., w pld. -wsch. narożniku parteru dodano zaokrąglony ryzalit oraz balkon - taras
- 1913 - zablendowano okna na piętrze w elewacji wsch. wg projektu braci Reich
- 1916 - adaptacja poddasza od zach.
- 1925 - zabudowano taras w dobudowanej części wsch. na I piętrze
- 1927 - budowa garażu i bramy wjazdowej w ogrodzeniu

Jak widać obecny kształt budynku jest wynikiem wielu przebudów i rozbudów. Kolejni projektanci zadbali, aby całość prezentowała się spójnie przy zachowaniu wcześniejszych elementów. Jedynie w części płn., za drewnianą werandą brak jest pomysłu w połączeniu wszystkich dodawanych z czasem i przerabianych części, lecz jest to niewielka część całości, obecnie zasłonięta częściowo garażem i zielenią ogrodu. Reasumując obecny kształt całości posesji jest dobrym przykładem budownictwa z przełomu wieków o charakterze romantycznym z nawiązaniem do architektury wiejskiej, co szczególnie podkreśla zastosowanie wielu elementów drewnianych opracowanych ciesielsko. Widoczne na różnych elementach całości śladowo zachowane warstwy barwne są zgodne z kolejnymi fazami przebudów całego kompleksu. Ich pozostałości widoczne są szczególnie na częściach drewnianych - na wieszakach i łukach szczytów oraz na końcówkach krokwi. W szczycie budynku płn. -zach. zachowały się ślady dekoracji sgraffitowej, nawiązującej motywami roślinnymi do dekoracji sztukatorskiej w jego szczycie.

III. Materiał i technika wykonania

Ze względu na etapowość powstawania budynku stosowano w nim bardzo różnorodne materiały. Elewacja pierwszego zachowanego do dziś fragmentu - **budynek główny** wmurowana jest z cegły ceramicznej czerwonej o współczesnych wymiarach, dobrze wypalanej o jednordnej kolorystyce. Cegły połączone są jasną zaprawą wapienną o zróżnicowanej wielkości kruszywa, ze starannie wyprowadzoną fugą w formie półokrągło uformowanego wałeczka podkreślonego rytem u góry i u dołu. Jednak taka fuga pochodzi z drugiej lub trzeciej fazy przebudowy, pierwotna, zapewne zlicowana zachowała się w nielicznych miejscach pod obecną, ze śladami warstwy czerwonej. Obecnie elewacja jest pomalowana grubo farbą w kolorze starej bieli. W partii cokołu i detali - gzymsy i ościeża okien i drzwi zastosowano profile ciągnięte w twardym tynku wapiennym, zapewne z niewielkim dodatkiem cementu, w kolorze szaro-beżowego piaskowca. Obecnie część z nich pomalowana jest jak cała elewacja na biało farbą temperową lub na brązowo i szaro olejną. Solidne konsole pod wieszakami konstrukcji podtrzymującej okapy dachu wykonano z zaprawy betonowej, jako odlewy w formach; z szarego piaskowca jest parapet schodków prowadzących do drzwi drewnianej werandy od strony wsch. Elementy drewniane - gzyms pod dachem, wieszaki w szczytach, podbitki a także konstrukcja ryglowa wykusza w el. pld. z drewna sosnowego, nieżywicowanego, pomalowane cienko matową farbą olejną w kolorze czerwonego brązu. Część elementów drewnianych jak plakietki i skrzynki na kwiaty pod oknami I piętra od południa z widoczną silnie spłowiałą warstwą farby w kolorze błękitnym. Na fragmentach ozdobnych wieszaków widoczne są ślady dekoracji barwnej w kolorze czerwonym i białym, a na plakietce i skrzynkach w kolorze pierwotnym ciemnego ugru. Część okien (parter) oryginalna drewniana, skrzynkowa z drewna sosnowego, głowice kolumnienek słupków odlane z cyny, malowana w kolorze czerwono-brązowym; pierwotnie ciemno ugrowa. Reszta okien współczesna - część starsza drewniana (lata 60-7- XX w.), nowsze plastikowe, białe. Fachy ryglowego wykusza od pld. wypełnione licówką ze szklawionych prostokątnych

plytek w kolorze kremowym, fragment uzupełniony zaprawą wapienno-cementową. Zamurowane okna w elewacji wsch. na piętrze z imitacją drewnianej żaluzji wykonanej z szarego tynku, nie malowane. Daszek nad wykuszem w elewacji pld. pokryty ceramiczną czerwoną dachówką łuskową zakładkową z prostymi gąsiorami na krawędziach, daszki nad oknami I piętra od pld. dachówką karpiówką z ozdobnymi gąsiorami narożnymi. Na dachu budynku zastosowano także dachówkę czerwoną mnich- mniszka - współczesną. Na kalenicy ozdobne sterczyny w formie profilowanych bączków. Na zadaszeniu kominów zachowały się ozdobne szklwione na zielono dachówki karpiówki z rowkowaniem i ozdobne gąsiory. Zachowane oblachowania gzymsów i parapetów z blachy cynkowej. W partii elewacji wsch. od ptn. - nad werandą i za nią w partii przybudówki watek ceglany przeznaczony pod tynk, ze zwykłej cegły w różnym stopniu wypalenia z płaską nieformowaną fugą, obecnie pozbawiony warstwy wykończeniowej tynku; widoczne są wypusty ceglane pod gzyms i fryz.

Drzwi wejściowe od pld. jednoskrzydłowe z oryginalnym drewnianym naświetlem i wtórnym skrzydłem o konstrukcji metalowej, pierwotnie malowane w kolorze złocisto ugowym, obecnie błękitne.

Ryglowa weranda wykonana w technice konstrukcji drewnianej z drewna sosnowego . Podmurówka i wypełnienia fachów z cegły czerwonej ceramicznej nie przeznaczonej pod tynk, z płaską starannie uformowaną fugą wapienną, ze śladami czerwonego koloru. Cokół obecnie pokryty w partii dawnego gzymsu czapką betonową. Drewno malowane olejno w kolorze czerwonego brązu - warstwa cienka na silnie żywicznym drewnie; oryginalnie prawdopodobnie w kolorze ciemno ugowym (bardzo słabo zachowane ślady farby). Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe z naświetlem, w górnej części przeszklone. Okna drewniane nie otwierane, wyjmowane, podzielone na kwatery cienkimi szprosami. Szyby osadzone na kit okienny. W części środkowej szyby przezroczyste, częściowo pierwotne, nierówne, wzdłuż krawędzi zachowały się częściowo, trawione we wzór z drobnych kwiatków, w narożnikach gwiazda. Między oknami w belce środkowej w ścianie wsch. okrągłe i prostokątne otwory niewiadomego pochodzenia i przeznaczenia. Z relacji mieszkańców wynika, że był tam pierwotnie zamontowany gołębnik. Ściana ptn. werandy konstrukcji ryglowej obecnie zakryta ociepleniem pokrytym tynkiem. Od wewnątrz farchy ściany ptn. tynkowane, belki widoczne malowane pierwotnie na ciemno brązowo, obecnie olejno na szaro. Dach kryty papą.

W dobudowanej partii **elewacji zachodniej**, od ptn. elewacja pierwotnie została otynkowana wapiennym tynkiem gładkim z gruboziarnistym żwirkiem jako kruszywem i udekorowana podobnymi jak na reszcie elewacji gzymsami i fryzem. Natomiast w partii szczytu wprowadzono plastyczną dekorację przedstawieniową w formie zegara słonecznego ze smokiem, wykonanym w zaprawie wapiennej. W samym szczycie skomplikowany ornament w postaci dwóch delfinów przy kolumnie - odlew z gipsu. Podobnie gipsowe elementy występują jako wsporniki pod gierzowanym gzymsem między poziomym (zachował się jeden niekompletny). Przy wsch. krawędzi szczytu słabo widoczny ślad dekoracji sgraffitowej w kolorze białym na pierwotnym tynku. Daszek szczytu nakryty jest szklwioną dachówką ceramiczną karpiówką z rowkami, w kolorze brunatnym. W partii pod drzwiami balkonowymi parteru występują żeliwne schodki prowadzące do ogrodu.

Elewacja ptn. od strony sąsiedniej posesji tynkowana kilkakrotnie różnymi rodzajami tynku. Pierwotny z gruboziarnistym wypełniaczem ze żwirku rzeczno, wapienny, o barwie lekko żółtawej(taki sam jak na el. zach.), z dekoracyjnym rytym w formie łuku. Na nim tynk gładki z cementem, szary i ostatni cementowy fakturalny.

Słupki ogrodzenia odlane z betonu z grubym kruszywem. Metalowe przęsła z okrągłych prętów ukształtowanych w górnej części w ozdobne spirale, połączone poziomymi zagłębionymi listwami, między którymi w górnej części ozdobny fryz z giętych elementów z okrągłego pręta. W dolnej części pręty zakończone kulistymi główkami. Poziome listwy łączone nitami. W górnych częściach furty i bramy wjazdowej zwieńczenia z kutych plastycznie ukształtowanych liści. Metal wielokrotnie malowany olejno, obecnie ciemno brązowy.

IV. Stan zachowania

Wątek ceglany budynku głównego zachowany w dość dobrym stanie poza niezbyt licznymi punktowymi uszkodzeniami, uzupełnianymi podczas kolejnej przebudowy. Cała powierzchnia pokryta jest warstwą różnej grubości farby kazeinowo - wapiennej białej, a w pierwszej warstwie jasno kremowej. Detal wykonany w tynku pokryty częściowo tą samą farbą. W miejscach silnie uszkodzonych cegieł z dużymi ubytkami uzupełniono je zaprawą cementową imitującą watek i kształtowane fugi. W tym samym okresie zapewne wprowadzono kształtowane cementowe fugi. Najwięcej jest uszkodzeń w partii przyziemia (cokół) pozbawionej warstwy ochronnej tynku, który odspoił się od muru, skruszał i osypał się. Powodem takiego stanu wátku były ubytki mechaniczne z czasów wojny, a także zmurszenie i osypanie cegieł narażonych na stałe oddziaływanie wody opadowej z nieszczelnych rynien i rur spustowych oraz roślinności ogrodowej. Pierwotne fugi w naturalnym kolorze zaprawy wapiennej, oryginalnie malowane na różowo pokryte zostały wtórnie mleczkiem cementowym w ciemno szarym kolorze lub uzupełnione w miejscach ubytków zaprawą cementową, a następnie pomalowane białą farbą razem z cegłami. Pod cementem zaprawa wapienna osłabiona, częściowo zmurszała i wykruszona, kolor zachowany śladowo. Tu również powodem jest działanie wody w połączeniu ze szczelną powłoką cementu. Na elewacji wschodniej na parterze zamurowano w dolnej części jeden otwór zmieniając drzwi balkonowe w zwykłe okno, drugie okno zostało zamurowane w dolnej części. Na piętrze wprowadzono dodatkowo małe okrągłe okienko w miejscu nowo powstałej łazienki (1907 r.). W najgorszym stanie jest detal ciągniony z tynku - gzymsy nad oknami, opaski, fryz. Widocznych jest wiele uszkodzeń mechanicznych, wykruszenie niektórych części, odspojenie od podłoża. Jednak najgorszy jest stan wyprawy w partii cokołowej - widocznych jest wiele napraw zaprawą cementową, liczne spękania, zniszczenie warstwy powierzchniowej, wykruszenia; w narożnikach przy rurach spustowych woda spowodowała wypłukanie zaprawy wraz z wierzchnią warstwą cegieł i zawilgocenie - tu widoczny porost glonów. Najgorzej zachowana jest partia w części wsch. elewacji pld. i na całej długości elewacji zach. - tu widoczne jest podmycie w dolnej części i naprawy zaprawą cementową nałożone bez odtworzenia formy profilowania; wprowadzono też powiększony otwór okienka piwnicznego z kratą.

Zły jest stan części elewacji wsch. od strony płn. za drewnianą werandą. Panująca tu wilgoć i ogólne zaniedbanie (skład nagromadzonych różnych sprzętów i śmieci) powoduje dalsze zniszczenia. Ta część elewacji pierwotnie pokryta zapewne gładkim tynkiem (nie zachował się) najbardziej narażona jest na działanie wody. Spowodowało to osypanie się tynku, wypłukanie i zniszczenia powierzchni cegieł i fug. Pozostałe resztki wyprawy są spękane i odspojone od podłoża. W części pierwotnie dekorowanej gzymsem i fryzem zachowały się tylko wypusty z cegieł, z których część została zaszpaldowana. W parterze obecne okno zostało zwężone, prawdopodobnie również drzwi balkonowe. W partii wykusza w el. pld. w jednym fachu w dolnej części oryginalne szkliwione płytki zastąpiono zaprawą cem. - wap.

Najbardziej zniszczone są warstwy wierzchnie na elewacji części dobudowanej przy el. zach. Tynk i ściana są zawilgocone i przerośnięte pnączami, co doprowadziło do prawie całkowitego zniszczenia i osypania się jeszcze dość dobrze zachowanego w latach 90-tych zegara słonecznego o dekoracji gipsowej w partii szczytu. W podobnie złym stanie są tynki na elewacji pñ. Tu przyczyną są oprócz zawilgocenia uszkodzenia mechaniczne powstałe zapewne podczas wprowadzenia okien, a także nawarstwienia wtórnych wypraw cementowych pokrywających pierwotny tynk wapienny, oryginalnie dość słaby i kruchy.

Widoczne są także uszkodzenia nadproży okiennych, zwłaszcza na el. zach. - widoczne są spękania, ugięcie i zniszczone, wykruszone cegły.

Kamienne siedzisko ławeczki przy schodach na werandę silnie zabrudzone i uszkodzone powierzchniowo - widoczne uszkodzenia mechaniczne - ryty i wykruszenia.

Stan elementów drewnianych jest zróżnicowany. Część elementów konstrukcji wieszaków i okapów jest w dość dobrym stanie. Inne, narażone na zawilgocenie z powodu niesprawnego systemu odprowadzania wody opadowej uległy zmurzeniu - widoczne są oznaki pleśni i zgnilizny brunatnej, co poskutkowało w niektórych partiach osłabieniem i wykruszeniem części substancji. Szczególnie widać to od strony zach. na elewacji wsch. i pñd.

Dekoracje barwne widoczne śladowo na belkach i wieszakach okapu złuszczyły się, a kolory spłwiały, niektóre są słabo czytelne. Powierzchnia drewna została prawdopodobnie przed ponownym malowaniem oczyszczona z wcześniejszych warstw, dlatego miejscami widoczne są jedynie ślady ornamentu pozostałe przez przeolejenie powierzchni. Obecna warstwa jest bardzo cienka i na wszystkich powierzchniach łuszczy się i osypuje.

Stan ryglowych elementów werandy od wsch. jest zróżnicowany. Partie górne są w dobrym stanie, poza konstrukcją ściany pñ. Obecnie od zewnątrz jest ona zasłonięta ociepleniem trudno więc ocenić jej stan, od wewnątrz pomalowana wielokrotnie farbami olejnymi.

W najgorszym stanie jest belka podwaliny od strony el. wsch. - widoczne jest zmurzenie i wykruszenie części dolnej, uzupełnionej zaprawą cementową. Oryginalny profilowany gzyms nad cokołem zastąpiono prostą czapką betonową. Drewniane okna wykonane z cienkich listew są zdeformowane i nieszczelne, nie zachowały się w większości oryginalne szklenia i częściowo cienkie szpros. Podobnie drzwi wejściowe są zwichrowane, listwa przymykowa i cokołowa są zniszczone, a przez to drzwi nieszczelne. Również zapadnięcie się konstrukcji i spękania odlanych z betonu schodów powoduje brak szczelności wnętrza.

Trudno także ocenić stan dachu i drewnianego stropu werandy, gdyż obecnie przykryty jest podbitką z płyty wiórowej. Trzeba się liczyć z brakiem szczelności i zawilgoceniem z powodu uszkodzenia pokrycia dachu.

Inne elementy drewniane znajdujące się na elewacji - pozostałe skrzynkowe oryginalne okna i ozdobne nakładki ze skrzynkami na piętrze el. pñd. są w różnym stanie.

Okna bardzo zniszczone, nieszczelne, a elementy ozdobne uszkodzone mechanicznie i wypłukane powierzchniowo, pokryte grubymi nawarstwieniami farb olejnych.

Nakładki ze skrzynkami zachowały swoją pierwotną formę w dobrym stanie, lecz ich powierzchnia jest także uszkodzona pod warstwami zniszczonych farb, a cienkie deski zdeformowane. Podobny jest stan drewnianego naświetla drzwi wejściowych.

Część dolna - skrzydło jest wtórna, chociaż możliwe, że pierwotna forma została powtórzona wg oryginalnego wzoru.

Elementy ogrodu jak pierwotna ścieżka z oryginalnych czarnych płytek ceramicznych

szkliwionych zachowała się fragmentarycznie, podobnie jak inna, późniejsza z kwadratowych czarnych i czerwonych - te są w złym stanie, poprzekładane i spękane. Schody wejściowe główne, betonowe wielokrotnie naprawiane - widoczne są uzupełnienia cementowe i uszkodzenia krawędzi. Pod ścianą werandy leżą dwa elementy z szarego granitu - prostokątna płyta i okrągły element z otworem niewiadomego przeznaczenia - są lekko uszkodzone na krawędziach.

Oryginalne ogrodzenie z prętów metalowych żelaznych giętych i formowanych zachowane z uszkodzeniami - braki końcówek. Metal pokryty jest grubą warstwą farb olejnych i produktami korozji. Betonowe słupy z uszkodzoną, wypłukaną powierzchnią, częściowo porośnięte mchem i porostami.

Na całej elewacji pozostałości elementów żelaznych najprawdopodobniej służących do podtrzymania pnączy lub innej roślinności, obecnie nie używane i częściowo zdemonstrowane, skorodowane. Na narożniku pld.-wsch. element ozdobny skorodowany powierzchniowo, bez warstwy farby, bez elementu wiszącego.

V. Opis przeprowadzonych badań

W celu określenia pierwotnej kolorystyki elewacji, fugowania i elementów drewnianych dokonano oglądu makroskopowego i wykonano odkrywki sondażowe na dostępnych elementach.

Odkr. 1 - cegła elewacji wsch. - pod dwoma warstwami farb temperowych, wierzchnia biała i spodnia ciemno kremową czerwoną cegła licowa o dobrze wypalanej powierzchni
Odkr. 2 - fuga formowana na el. wsch. - pod dwoma warstwami farb temperowych dobrze zachowana powierzchnia pokryta mleczkiem cementowym, pod nim zaprawa wapienna jasno kremowa

Odkr. 3 - fuga na elewacji pld. przy drzwiach wejściowych - pod formowana fuga z zaprawy cementowej ciemno szarej uszkodzona fuga płaska z zaprawy wapiennej pokryta warstwą farby wapiennej jasno czerwonego koloru

Odkr. 4 - fuga w dolnych wypełnieniach ryglówki drewnianej werandy - pod warstwa kurzu fuga płaska wapienna pokryta jasno czerwoną farbą wapienną

Odkr. 5 - drewniana rama naświetla drzwi wejściowych - na drewnie sosnowym dość gruba warstwa olejna ciemno ugrowa, kolejna jaśniejsza ugrowa i dwie warstwy błękitne olejne, po wierzchu gruba warstwa biała olejna

Odkr. 6 - słupek oryginalnego okna parteru w el. zach. - na drewnie sosnowym resztki ciemno ugrowej olejnej, gruba olejna biała, ciemno brązowa, biała, ciemno brązowa

Odkr. 7 - belka ryglówki werandy od strony wsch. - pod cienką zmurszałą warstwą czerwono-brązową olejną, ślady cienkiej warstwy ciemno ugrowej olejnej

Odkr. 8 - ramiak drzwi wejściowych werandy - warstwy jak w odkr. 7

Odkr. 9 - listwa pozioma metalowego ogrodzenia - furtka - na powierzchni żelaza gruba warstwa pomarańczowej minii, na niej cienka warstwa ugrowo-czerwona olejna, zielona ciemna olejna, dwie czerwono-brązowe olejne

Odkr. 10 - profil opaski wokół drzwi wejściowych - na zaprawie wapienno-cementowej w kolorze szaro-beżowym - gruba warstwa białej farby temperowej w ciepłym odcieniu, dwie warstwy białe

11. Belka wieszaka w szczycie wsch. - faza - widoczne zbrylone resztki farby olejnej w kolorze ciemnej czerwieni

12. Czoło belki wieszaka w szczycie wsch. - ramka przy krawędziach w odcieniu ciemno czerwonym - zarys formy i resztki farby

13. Czoło wieszaków okapu na elewacji wsch. - nikiel pozostałości malowanego bielą ryflowania poziomego

14. Boczna powierzchnia końcówki wieszaka - el. wsch. - nikielne ślady woluty w kolorze białym
15. Meander i podniebie plakietki pod skrzynką okienną na el. płd. - pod złuszczoną warstwą brązową czerwoną cienką warstwą olejną ciemno brązową
16. Belka ryglówki wykusza w el. płd. - jak w pkt. 15
17. Pole szczytu dobudówki płn. na el. zach. - na pierwotnym tynku w kolorze ciepłym szaro beżowym widoczna wymalowana forma liścia w kolorze białym.

Analiza wyników badań

Obserwacje makroskopowe i badania stratygraficzne potwierdzają ujęte w archiwaliach zmiany wyglądu budynku. Pierwotna elewacja wykończona była licową czerwoną cegłą z jasno czerwonymi fugami płaskimi. Dobudowana weranda otrzymała takie same wykończenie w partii wypełnień fachów. W następującej zaraz potem przebudowie całości wprowadzono ciemno brązowe partie drewna z elementami dekoracji ciemną czerwieńią, i bielą. Trudno powiedzieć czy elewacja dalej była czerwona ceglana czy właśnie wtedy pomalowano ją pierwszy raz na jasno kremowy kolor, a następnie odświeżono malując na biało. Sądzę jednak, że pozostawiono na elewacji jasno czerwoną cegłę, która w połączeniu z barwnym wykończeniem elementów drewnianych (ciemno brązowe z akcentami czerwieńi i bieli), detalu w postaci gzymsów i opasek z naturalnego ciepłego w odcieniu tynku oraz z brązowymi i zielonymi szklwionymi dachówkami bardzo wzbogaciła efekt całości, otoczony zielonym ogrodem. Przypuszczalnie projekt ten nawiązywał do ówczesnej mody miasta - ogrodu. Przykłady takiego kształtowania nowo powstającej na przełomie wieków zabudowy jednorodzinnej zachowały się w innych miejscach Szczecina (np. willa Grünebergów w Zdrojach). W kolejnej fazie rozbudowy w r. 1897 dodano ozdobny szczyt części płn.-zach. z bogatym detalem rzeźbiarskim (zegar słoneczny i szczyt) dodatkowo ozdobiony białym ornamentem sgraffitowym na żółtawym tynku. Kolejne etapy przekształcenia elewacji zatraciły bogactwo barwne i dekoracyjność całości. Przypuszczalnie podczas zamurowania okien w części wsch. lub dopiero po I wojnie (1925 - 27) brudną i już nieco podniszczoną elewację odświeżono i pomalowano w całości na biało, naprawiając uszkodzenia cegieł i fugowania cementem. Być może wtedy także część konstrukcji drewnianych pomalowano w ciemno brązowym kolorze, uproszczono w ten sposób wygląd domu dostosowując go do nowej modernistycznej mody.

VI. Wnioski i założenia konserwatorskie

Podczas planowanego remontu elewacji należy przede wszystkim poddać renowacji zniszczone elementy, odtworzyć zniszczone i brakujące części, a także poprawić stan techniczny budynku - zmodernizować system odprowadzenia wody i wzmocnić uszkodzone i spękaną nadproża okien. Podstawowym jednak problemem jest obecność dzikiej roślinności - pnączy, krzewów i wysokich drzew liściastych, które obecnie są powodem zacielenia i zawilgocenia murów szczególnie od zach. i płn. a także przy fundamencie werandy. Ich korony należy skorygować, a część usunąć (orzech od strony zach. i krzew bzu przy werandzie). Osobną uwagę należy zwrócić na uszkodzone lub osłabione elementy konstrukcji wieszarowej dachów - elementy uszkodzone naprawić przez flekowanie lub kitowanie, a całkowicie zniszczone wymienić na nowe o takiej samej formie. Należy zwrócić szczególną uwagę na opracowanie drewnianej werandy uwzględniając planowaną funkcję tej przestrzeni. Należy jednak tak zaprojektować wszystkie zabiegi, aby nie wprowadzać na jej elewacji nowych współczesnych elementów jak obecnie zrealizowane ocieplenie ścian płn. Osobnym zagadnieniem jest przywrócenie elewacji jej bogatej kolorystyki z okresu świetności. Ze względu na brak dostępu do najwyższych partii budynku przedstawione wyżej badania i wnioski należy skorygować podczas prac przy częściach drewnianych. Tak więc

elewacje budynku głównego powinny mieć wyeksponowany czerwony watek ceglany wraz z różową oryginalną fugą. Wszystkie elementy drewniane łącznie ze stolarką okienną powinny być w podstawowym kolorze ciemnego ugru. Należy odtworzyć wszystkie dekoracje malarskie w kolorze czerwonym i białym, których ślady widoczne są na wszystkich oryginalnych elementach. Podobnie elewacja werandy powinna być w tym samym kolorze. Część płn. elewacji zach., elewacja płn. oraz płn. część elewacji wsch. (za werandą) powinna być pokryta tynkiem z grubo ziarnistym wypełniaczem w jasnym ciepłym kolorze piaskowym wraz z odtworzeniem całego zniszczonego detalu, łącznie z rekonstrukcją osypanej części zegara słonecznego wg archiwalnej fotografii. Należy także poddać renowacji silnie skorodowane metalowe ogrodzenie wraz ze słupami, przywracając mu pierwotny kolor - ciemnego ugru. Należy także zwrócić uwagę, aby użytkownicy ogrodu dbali o zieleni niską, a do podlewania roślin używali wody deszczowej odzyskanej do specjalnego zbiornika na deszczówkę (obecnie końcówki rur spustowych zostały zdemonstrowane i woda spływa do podstawionych pojemników, ale jej nadmiar wsiąka w glebę przy ścianie budynku stwarzając zagrożenie zawilgocenia fundamentów i piwnicy).

VII. Program prac konserwatorskich

A. drewniana weranda

- usunięcie z pod fundamentu krzewu bzu
- demontaż zewnętrznego ocieplenia ze ściany północnej
- usunięcie wtórnego stropu z płyt we wnętrzu
- wymiana lub flekowanie zniszczonych elementów drewnianych - belka podwaliny od wsch., ewentualnie końcówki krokwi od płn. do oceny po usunięciu ocieplenia
- usunięcie betonowej czapki z partii gzymsu nad cokołem przez skucie
- oczyszczenie powierzchni drewna konstrukcji ze zwiędzłej farby olejnej przez delikatne piaskowanie - stosować pył szklany lub ścierniwo roślinne
- wykonanie nowego pokrycia dachu z zachowaniem obecnego spadku i wymiarów; można zastosować papę lub płaską blachę w kolorze ciemno szarym lub czarnym
- renowacja oryginalnych drzwi i okien - wyjęcie oryginalnych szyb, uzupełnienie ubytków brakujących elementów (drzwi, szpros), oczyszczenie powierzchni drewna ze starej farby przez szlifowanie, zabezpieczenie drewna przed grzybami, owadami i ppoż. preparatem skojarzonym o potrójnym działaniu przez smarowanie, malowanie drewna farbą olejną kryjącą półmatową w kolorze ciemnego ugru, wg NCS nr S3040-Y20R np. specjalne farby do drewna zabytkowego Keim
- ponowne szklenie okien, naswietla i drzwi na kit okienny z użyciem oryginalnych szybek, brakujące uzupełnić szkłem matowym w partii, gdzie oryginalnie były szybki trawione, osadzenie nowego zamka w drzwiach z wykorzystaniem starego szyldu
- przełożenie betonowych schodów wejściowych tak , aby uszczelnić próg przed ponownym osadzeniem drzwi wraz z wymianą spękanych i złamanych stopni na nowe o formie zgodnej z oryginalną
- przemurowanie boków schodów wejściowych oczyszczoną przez piaskowanie z brudu i nawarstwień cegłą na zaprawie wapienno-trasowej np. Optolith WM
- oczyszczenie cegieł w partii fachów z zabieleń - delikatnie mechanicznie (piaskowanie ścierniwem roślinnym lub pyłem szklanym), piaskowanie w partii cokołu pyłem szklanym w celu usunięcia resztek zaprawy cementowej i substancji smolistych, usunięcie przemurowania zaprawą cementową w narożniku płd. wsch., ponowne uzupełnienie wátku zaprawą wapienno-trasową do murowania wraz z wymianą zniszczonych cegieł
- rekonstrukcja gzymsu nad cokołem w zaprawie wapienno-trasowej w naturalnym kolorze, podbarwionej na lekko żółty kolor, jak oryginalna zaprawa na reszcie detalu

(do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski po przedstawieniu prób) wg formy jak na reszcie budynku

- odtworzenie oryginalnego koloru fugi (jasno czerwona) - malowanie z zastosowaniem farby mineralnej, np. Keim w kolorze wg NCS **S2030-Y50R**
- ponowne osadzenie okien i drzwi wraz z uszczelnieniem połączeń, renowacja zawiasów w drzwiach lub ich wymiana

Aby ocieplić wnętrze pomieszczenia do całorocznego użytku można rozważyć wprowadzenie ocieplenia wewnętrznego w partii ścian wsch. i pld. Ponieważ ściana ptn. od wnętrza ma widoczną konstrukcję ryglową można rozważyć wprowadzenie pogrubienia wypełnień o ocieplenie od wnętrza wraz z nabiciem na ocieplenie drewnianych nakładek o formie jak oryginalna konstrukcja . Podobnie można ocieplić drewniany strop. W razie konieczności dopuszcza się wykonanie nowych drewnianych okien o współczesnej izolacji cieplnej (zespolone), z powtórzeniem kształtu, proporcji i podziałów cienkimi szprosami, z wykorzystaniem oryginalnego szklenia. W przypadku przeznaczenia pomieszczenia do użytku całorocznego należy zamiast obecnych okien wyjmowanych wprowadzić w nowych oknach możliwość otwierania przynajmniej jednej ich części w celu możliwości wietrzenia pomieszczenia.

- oczyszczenie z brudu przez piaskowanie kamiennego siedziska ławeczki przy wejściu
- zabezpieczenie partii ceglanych i z zaprawy przed zamakaniem przez hydrofobizację natryskową lub przez smarowanie - preparat krzemianowy np. Funcosil Remmers
- odtworzenie z zachowanych płytek ceramicznych (czarne szkliwione z rytym) części ścieżki ogrodowej przed wejściem , resztę ścieżki wykończyć drobnym żwirem między krawężnikami zlicowanymi z gruntem

B. Elewacje wsch., pld. i zach. w części budynku głównego

- demontaż elementów metalowych, zachować gięty element z narożnika do zabiegów jak przy metalowym ogrodzeniu i ponownego montażu w pierwotnym miejscu
- oczyszczenie wątku ceglanego i detalu z nawarstwień wtórnych farb przez piaskowanie delikatnym ścierliwem (pył szklany)
- dezynfekcja partii cokołowej i porażonych glonami (narożniki przy rurach spustowych) preparatem np. Optholith Fungith
- oczyszczenie detalu malowanego farbami olejnymi pastą do usuwania farb olejnych np. Skansol - po rozmiękczeniu warstw zmyć ciepłą wodą po uprzednim usunięciu farb mechanicznie bez uszkodzenia **powierzchni**
- wykucie wtórnych cementowych fug i uzupełnień cegieł i detalu, usunięcie zamurowania okna parteru
- wzmocnienie zachowanych lecz osłabionych fragmentów detalu z zaprawy preparatem krzemianowym np. Remmers SL 100 przez nasączenie
- uzupełnienie ubytków uszkodzonych cegieł kitem mineralnym np. Optholith NSR podbarwionym w kolorze oryginalnej cegły, wymiana cegieł zniszczonych powyżej 30% na nowe z wmurowaniem na zaprawę trasową , np. Optholith WM, stosować fugę jak oryginalna - zlicowana, płaska
- malowanie fugi w kolorze różowym wg badań - NCS nr **S2030-Y50R**
- przegląd elementów drewnianych wieszarów dachu w celu wytypowania do flekowania lub wymiany - należy przyjąć ze około 10% drewna należy zastąpić nowym, po ocenie stanu i weryfikacji kolorystyki i dekoracji malarskiej (wykonać rysunki do rekonstrukcji malatur i oznaczenie kolorów) oczyszczenie z nawarstwień zdegradowanej starej farby przez piaskowanie
- demontaż części do wymiany i wykonanie rekonstrukcji z drewna sosnowego
- flekowanie uszkodzonych fragmentów drewnem sosnowym - mocowanie fleków na kołki drewniane jak w oryginalnej konstrukcji

- rekonstrukcja brakujących części detalu z tynku w zaprawie wapienno-trasowej w ciepłym piaskowym kolorze (do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski po wykonaniu próby)
 - wzmocnienie przez impregnację drewnianych nakładek i obudowy skrzynek preparatem np. Remmers do drewna na bazie żywicy epoksydowej
 - usunięcie tynku w dolnej części fachu w wykuszu od strony pld. przez wykucie i zastąpienie go szkliwionymi płytkami w kolorze kremowym - osadzenie płytek na zaprawie wapienno-trasowej
 - przemurowanie uszkodzonych partii cokołu wraz z wymianą uszkodzonych cegieł na zaprawie trasowej np. Optolith WM
 - uporządkowanie opaski wokół elewacji , naprawa rur spustowych, montaż zbiornika na deszczówkę do podlewania ogrodu ,zakopanego w ziemi wg projektu
 - renowacja naświetla drzwi wejściowych - oczyszczenie ze starej farby - metodą termiczną , ponowne malowanie w kolorze ugrowym wg NCS nr S3040-Y20R
 - renowacja skrzydła drzwi lub wymiana na drewniane z malowaniem w kolorze jak naświetle
 - reperacje schodów wejściowych - usunięcie zniszczonych uzupełnień , wyprowadzanie narożników, wykonanie nowego betonowego cokołu i progu (obecny odspojony i spękany) w zaprawie cementowej z grubym kruszywem, wykonanie ścieżki dojścia do schodów od furtki z drobnego żwirku
 - impregnacja drewna 3 fazowym preparatem p. grzybom, owadom i ppoż. przez smarowanie (preparat bezbarwny), rekonstrukcja malatury wieszarów dachu wg oryginału - na ugrowym tle elementy białe i ciemno czerwone wg NCS nr S2070- Y90R - farby do drewna zabytkowego np. Keim, półmatowe, kryjące
 - renowacja szkliwionych dachówek z nad kominów - po oczyszczeniu myjką parową wzmocnienie osłabionej powierzchni przez impregnację preparatem głęboko penetrującym akrylowym lub epoksydowym o małej lepkości przez spryskanie lub malowanie pędzlem, rekonstrukcja zniszczonej glazury lakierem epoksydowym zabarwionym w kolorze oryginału (ciemna zieleń), laserunkowym - nakładanie pędzlem
 - rekonstrukcja oryginalnych okien parteru we współczesnej technologii okien zespolonych z zachowaniem formy , podziałów i dekoracji (do rekonstrukcji słupków zamontować oryginalne metalowe głowiczki po ich oczyszczeniu), okna w kolorze ciemno ugrowym jak reszta stolarki
 - hydrofobizacja elewacji preparatem np. Remmers Funcosil przez spryskanie
- C. Elewacja pln. przybudówki el. zach., elewacji pln. i części el. wsch. za werandą od pln.**
- usunięcie roślinności, pnączy itp.
 - oczyszczenie elewacji ze zniszczonego tynku przez skucie - zachowanie fragmentu ze sgraffitem na szczycie zach.
 - zachowanie i konserwacja dekoracji zegara słonecznego ze smokiem - delikatne oczyszczenie mechaniczne powierzchni oryginalnych, impregnacja wzmacniająca preparatem krzemianowym np. Remmers SNL100 przez nasączenie
 - konserwacja i rekonstrukcja elementów sztukaterii - dekoracja w szczycie (delfiny) i wsporniki gzymsu - oczyszczenie delikatne powierzchni z brudu i resztek roślinności, demontaż zachowanego fragmentu wspornika - woda i mechanicznie ręcznie, uzupełnienie ubytków gipsem ceramicznym, montaż na bolce nierdzewne
 - impregnacja wzmacniająca preparatem krzemianowym np. Remmers SNL100 przez nasączenie fragmentu tynku ze sgraffitem
 - rekonstrukcja wprawy tynkowej wg oryginału wraz z elementami detalu - dobrać kruszywo i kolor (do zatwierdzenia po wykonaniu próby) - zaprawa wapienno trasowa

dobarwiana, rekonstrukcja dekoracji zegara słonecznego w zaprawie, rekonstrukcja wskaźnika metalowego wg projektu i fot. archiwalnej

- malowanie farbami krzemianowymi np. Keim w kolorze białym zegara słonecznego i zachowanego fragmentu msgraffita na tynku, ewentualna rekonstrukcja dekoracji wg projektu na całości szczytu wzdłuż krawędzi
- usunięcie zniszczonego tynku na elewacji pñ. przez skucie, przed usunięciem należy zdjąć szablon z rytej dekoracji
- rekonstrukcja wyprawy jak na el. zach. wraz z rytą dekoracją
- uporządkowanie elewacji wsch. od pñ. - usunięcie wtórnych szpałdowań
- uporządkowanie terenu między werandą a przybudówką wg projektu budowlanego
- tynkowanie wyprawą jak od pñ. i zach. wraz z odtworzeniem brakującego detalu - fryz i gzyms na wzór jak od strony zach. i pñd.

D. Ogrodzenie

- oczyszczenie z nawarstwień farb olejnych i rdzy przez piaskowanie
- uzupełnienie metodą ślusarską brakujących lub zniszczonych elementów
- cynkowanie i malowanie proszkowe w kolorze ugrowym wg NCS nr S3040-Y20R farbami olejnymi do metalu lub dwuskładnikowymi epoksydowymi np. Sigma
- renowacja betonowych słupów - oczyszczenie powierzchni myciem pod ciśnieniem - myjka parowa, uzupełnienie drobnych ubytków zaprawą cementową z kruszywem, w kolorze naturalnym dostosowanym do oryginału

VIII. Spis fotografii wraz z opisem

Fot. 1 - widok ogólny el. pñd.
 Fot. 2 - widok ogólny el. zach.
 Fot. 3 - widok ogólny el. pñ.
 Fot. 4 - widok ogólny el. wsch. - część pñ.
 Fot. 5 - el. wsch. część pñd.
 Fot. 6 - fragment el. wsch. za werandą - widoczne nowe ocieplenie na ścianie pñ. werandy
 Fot. 7 - ściana pñd. werandy, przy ścianie elewacji budynku, widoczny fragment kamiennego parapetu ławeczki
 Fot. 8 - ściana wsch. werandy - widoczne ubytki szprosów okien, zabielenia fachów ceglanych, zabrudzenia substancją smolistą w partii podmurówki oraz przemurowanie na zaprawie cementowej narożnika pñd.
 Fot. 9 - ryglowy wykusz na el. pñd. - widoczne ubytki płytek szklanych
 Fot. 10 - wejście główne na el. pñd. - widoczne uszkodzenia schodów wejściowych i wyprawy tynkowej na cokole oraz ubytki w partii gzymsu, pod oknem piętra drewniana plakietka ze skrzynką na kwiaty, widoczne wtórne umieszczenie oświetlenia nad wejściem, luźno umocowane instalacje, zniszczenie obłachowania gzymsu
 Fot. 11 - fragment szczytu części pñ. el. zach. - widoczne resztki dekoracji zegara słonecznego ze smokiem, bardzo zły stan pozostałości oryginalnego tynku
 Fot. 12 - górna część szczytu części pñ. el. zach. - widoczne zniszczenie elementu dekoracji z gipsu, pozostałości uschniętych pnączy
 Fot. 13 - fragment szczytu części pñ. el. zach. - widoczne pozostałości dekoracji sgraffitowej przy krawędzi
 Fot. 14 - fragment el. pñ. - widoczna ryta dekoracja w pierwotnym tynku i nawarstwienia tynków wtórnych
 Fot. 15 - dekoracyjne wieszary konstrukcji dachowej z drewna - el. pñd. oparte na betonowych konsolach, widoczne ubytki drewna na końcówce belki poprzecznej i wsporników
 Fot. 16 - podbitka okapu i końcówki krokwi na el. wsch. - widoczne dekoracja szablonem

w kolorze białym na krokwiach

Fot. 17 - fragment elewacji nad oknem parteru w el. zach. - część pñ. - widoczne ugięcie i spękanie nadproża, uszkodzenia gzymsu i wążku ceglanego

Fot. 18 - fragment el. wsch. - historyczne drzwi balkonowe zamienione na okno - widoczne zamurowanie w dolnej części i uzupełnienia końcówek opaski, uzupełnienia cementowe w partii cokołu, uszkodzenia oblachowania nad gzymsem, zniszczenie powierzchni cegieł

Fot. 19 - fragment drewnianego wieszaka dachu na el. wsch. - na fazie belki pionowej widoczne reszty dekoracji w kolorze czerwonym, na powierzchni czołowej belek prostopadłych do elewacji i na toczonej końcówce resztki farby białej, pod warstwą obecnej farby ciemno brązowej resztki pierwotnej warstwy w kolorze ugrowym

Fot. 20 - uszkodzenia partii cokołowej - ubytki cegieł i całkowity brak wyprawy tynkowej

Fot. 21 - fragment cokołu na el. zach. - widoczna zdemontowana końcówka rury spustowej, zamakanie wążku ceglanego i jego uszkodzenia, korozja biologiczna - glony

Fot. 22 - fragment części pñ. el. zach. - widoczne prawie całkowite zniszczenie wyprawy tynkowej wraz z dekoracją rytą nad opaską i fryzem, porastające ścianę pnącza

Fot. 23 - zniszczony gipsowy wspornik pod gzymsem na el. zach.

Fot. 24 - nawarstwienia tynków na ścianie pñ., uszkodzenia cegieł pod warstwami tynków cementowych, jako pierwotna widoczna warstwa tynku wapiennego z kruszywem ze żwirku, w kolorze piaskowym

Fot. 25 - wejście na werandę od wsch. - widoczne uszkodzenia i opadnięcie stopni oraz uszkodzenia dolnej części drzwi wejściowych

Fot. 26 - narożnik pñd. cokołu werandy - widoczny gzyms cementowy oraz uszkodzona belka podwaliny utopiona w zaprawie

Fot. 27 - dach werandy pokryty papą

Fot. 28 - górna część okna werandy z widocznymi oryginalnymi trawionymi szybami

Fot. 29 - odkrywka na belce werandy - pod obecną silnie zwietrzałą warstwą farby ciemno brązowej - ślady pierwotnej farby ugrowej

Fot. 30 - widok na ścianę pñ. werandy od wewnątrz - widoczne belki tynkowane wypełnienia ceglane, na belce pionowej widoczny pierwotny kolor brązowy farby olejnej pod nawarstwieniami z farb białych

Fot. 31 - naturalna odkrywka w partii wążku wypełnienia pod oknami werandy - widoczna fuga zlicowana, malowana na różowo

Fot. 32 - pierwotna ścieżka ze szklwionych płytek do wejścia na werandę

Fot. 33 - odkrywka na cegle obecnie malowanej na biało - el. pñd. - biała farba w 2 warstwach pokrywa równo cementowe uzupełnienia fugi i powierzchnię cegieł

Fot. 34 - odkrywka na ścianie pñd. - wążek ceglany malowany na biało na uszkodzeniach i spękaniach powierzchni, pod cementową fugą widoczna fuga wapienna malowana jak na werandzie na kolor różowy

Fot. 35 - odkrywka na naświetlu drzwi wejściowych el. pñd. - na drewnie dwie warstwy ciemno ugrowe, dwie niebieskie i biała

Fot. 36 - odkrywka na cokoliku kolumnienki słupka oryginalnego okna - el. zach. - na drewnie warstwy jak na naświetlu, współczesne ciemno brązowe

Fot. 37 - zniszczone schody wejściowe do wejścia głównego

Fot. 38 - fragment ogrodzenia od wsch. - furtka

Fot. 39 - odkrywka na listwie metalowego ogrodzenia - na grubej warstwie minii widoczna cienka warstwa ciemno ugrowa i kolejna ciemno zielona, na niej współczesna brązowa, silnie skorodowana

Fot. 40 - ozdobny element metalowy na narożniku pñd.- wsch. powierzchnia dość mocno skorodowana, brak elementu zawieszanego

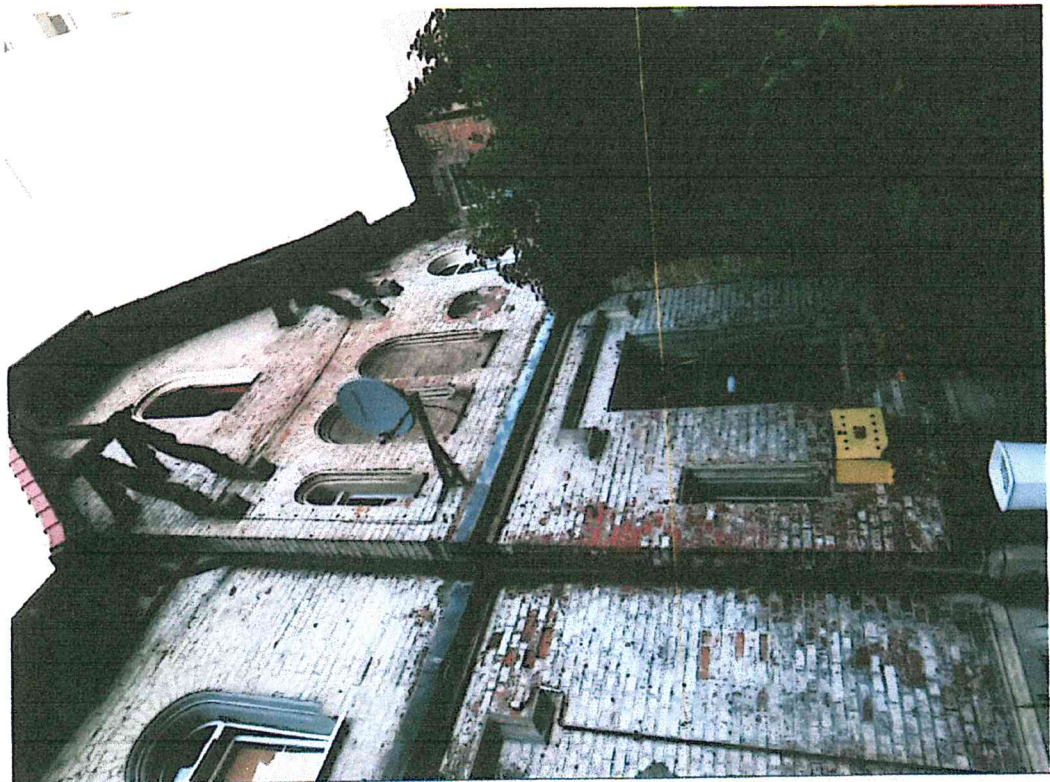
Fot. 1

Fot. 2

Fot.3

Fot.4

Fot.5

Fot.6

Fot.7

Fot.8

Fot.9

Fot.10

Fot. 11

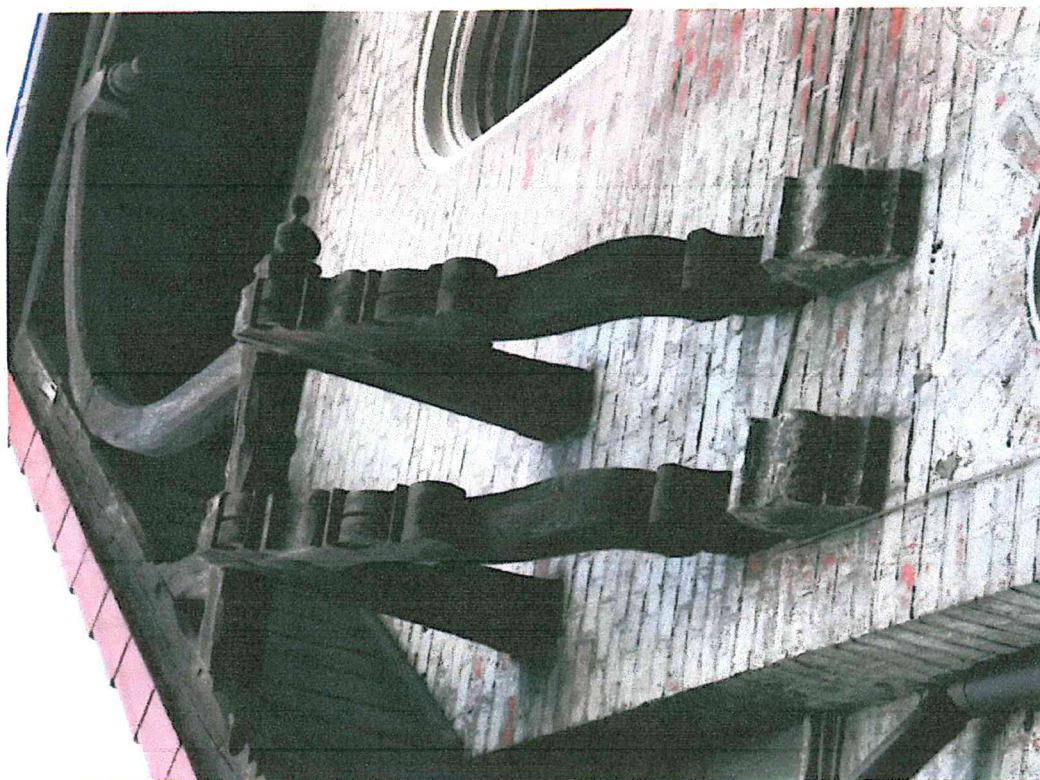
Fot.12

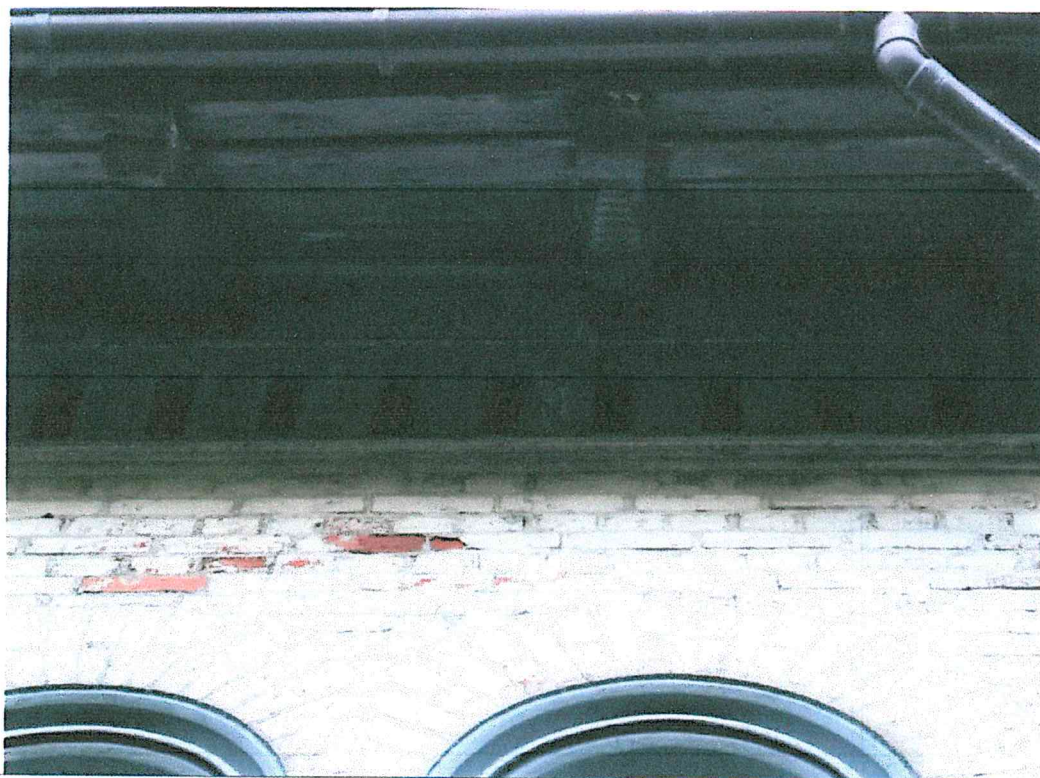
Fot. 13

Fot.14

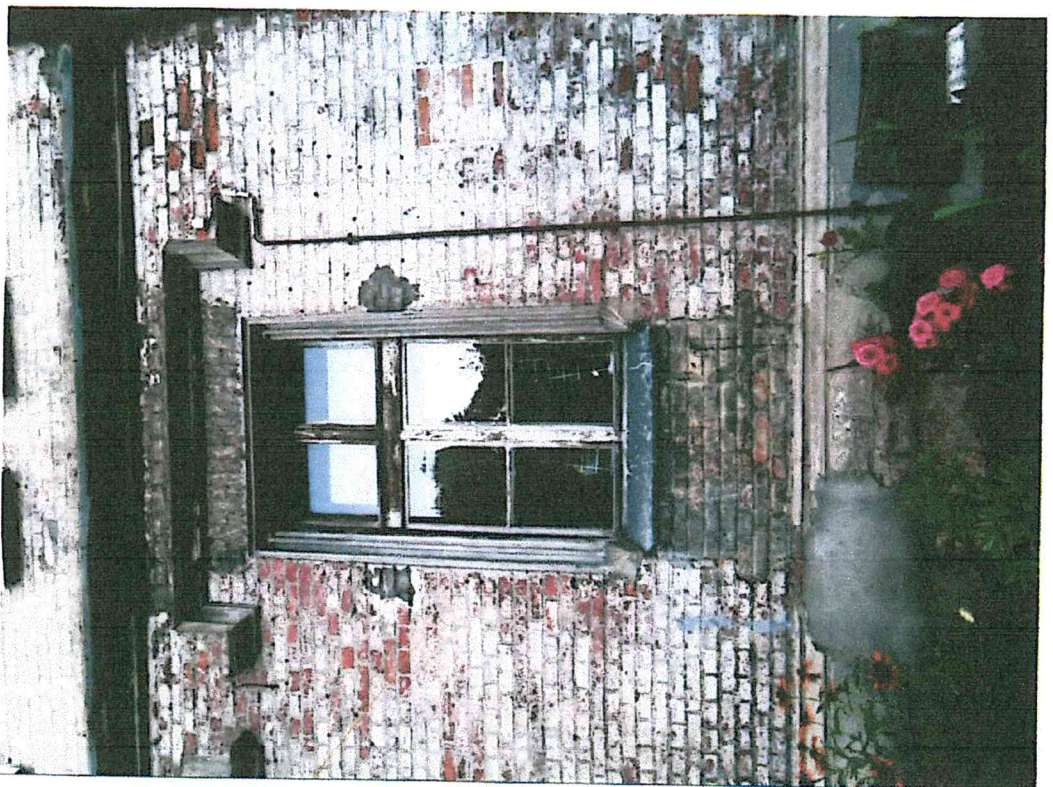
Fot.15

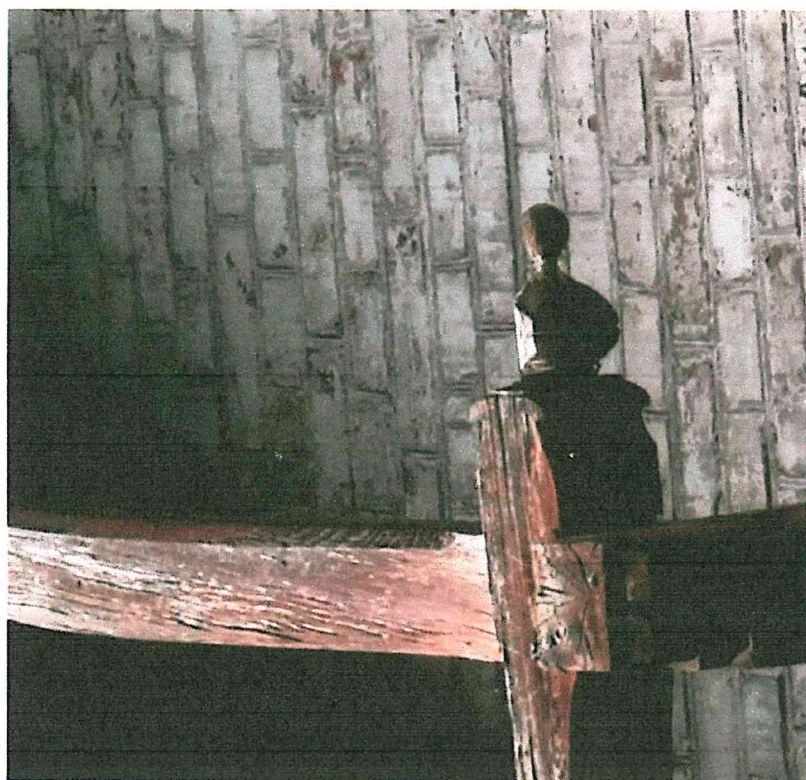
Fot.16

Fot.17

Fot.18

Fot.19

Fot.20

Fot.21

Fot.22

Fot.23

Fot.24

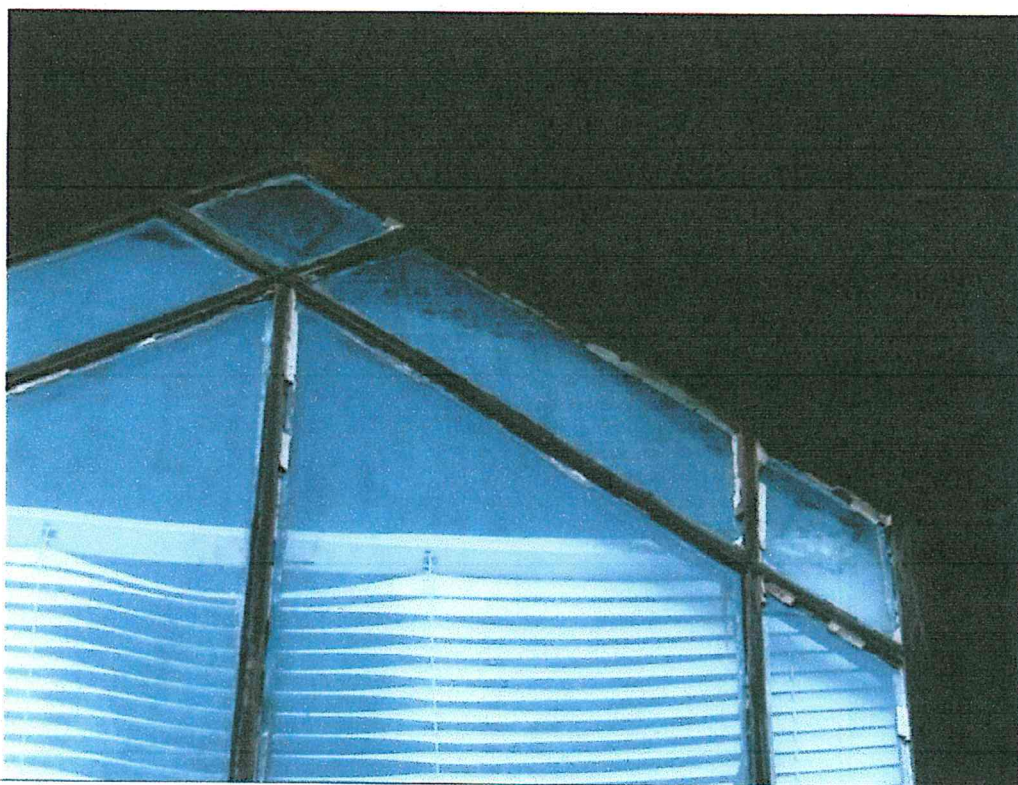
Fot.25

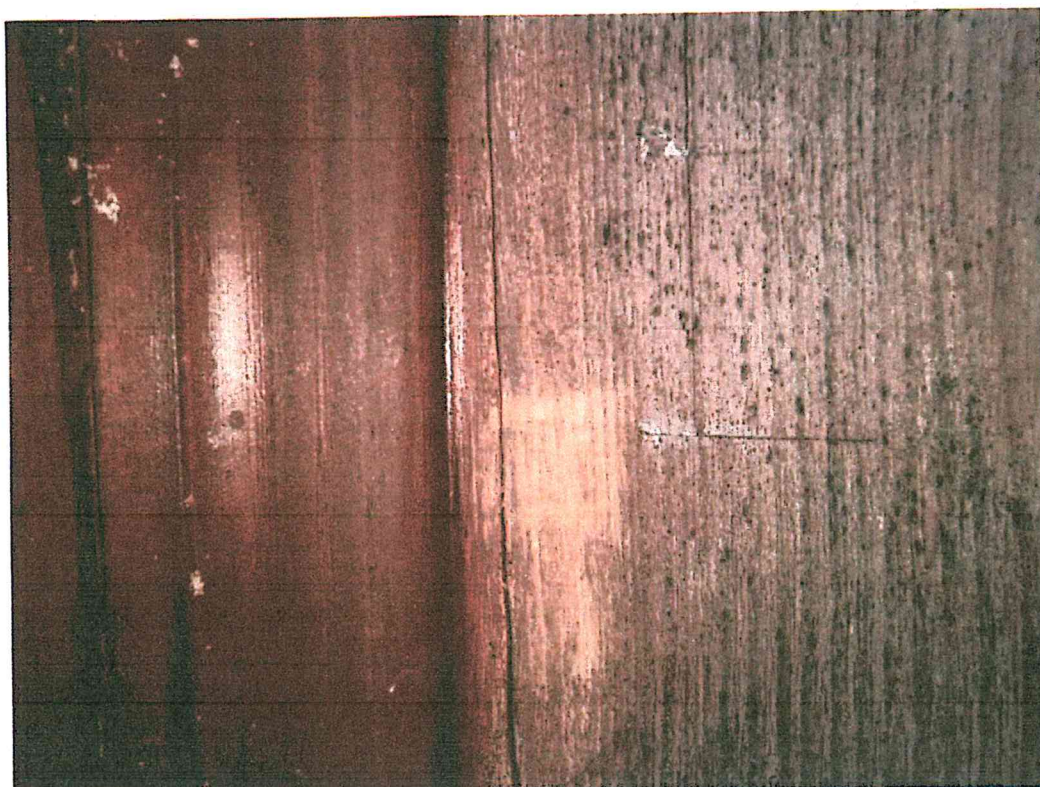
Fot.26

Fot.27

Fot.28

Fot.29

Fot.30

Fot.31

Fot.32

Fot.33

Fot.34

Fot.35

Fot.36

Fot.37

Fot.38

Fot.39

Fot.40